

La llengua sobre el paper

Josep Maria Nadal, **La llengua sobre el paper**, Edició a cura de Francesc Feliu (Veus del Temps 3), CCG Edicions – Universitat de Girona – Institut de Llengua i Cultura Catalanes, Girona 2005.

Si Josep Maria Nadal (Girona, 1949) no hagués existit, la cultura catalana hauria tingut la necessitat d'inventar-se'l. Aquest llibre n'és una bona prova. Nadal ha estat rector (i en cert sentit fundador) de la Universitat de Girona durant molts anys i és el cap del Grup d'Història de la Llengua d'aquesta universitat. Ha publicat *Llengua escrita i llengua nacional* (1992) i, en col·laboració amb Modest Prats, els dos volums de la *Història de la llengua catalana* (1982, 1996). Home d'un esperit universitari pregon i inquiet, s'ha dedicat a recercar en els camins dels boscos de la llengua que encara no havia fressat ningú i tot fent camí s'ha trobat en un terreny de ningú, on conflueixen les fronteres de la lingüística, la història, la sociologia i potser la filosofia.

Els papers que el professor Francesc Feliu ha tingut cura d'editar en aquest pulcre volum de la col·lecció «Veus del Temps» són un veritable convit en el sentit platònic del terme –un simposi, doncs– on els comensals –en aquest cas els lectors– són convidats a escoltar reflexions que tenen en comú el fet de tractar sobre la llen-

gua. Són uns estudis profundament intel·ligents i suggeridors posats damunt el paper, com diu el títol del volum, i oferts cordialment a tota persona que hi pugui tenir interès.

Quan jo era petit, els professors de *llengua castellana* –l'única que aleshores era objecte d'ensenyament en els instituts de batxillerat– ens deien que «las lenguas se escriben y los dialectos no». Quan vaig llegir Weinreich, el gran estudiós del yiddish, la llengua de les comunitats jueves de l'Europa oriental abans de l'Holocaust, vaig aprendre que, segons ell, «les llengües es caracteritzen perquè tenen exèrcits». Josep M. Nadal ens ensenya que, en realitat, el gran problema de les llengües són els colors: els colors dels mapes polítics, que sols existeixen per a les llengües amb Estat; però Nadal, que és molt saçaç, ens mostra que en l'elucidació d'allò que –monzonianament parlant– podríem anomenar «el perquè de tot plegat» en el complex món de les llengües rau en la *representació* de les llengües: en les seves escriptures, les seves ortografies, els seus mapes, els seus estats...

Les llengües serveixen per a crear cohesió interna i diferenciació externa. Nadal diu: «La cohesió interna s'aconsegueix amb unes normes d'ús (el control social és, doncs, determinant) que obliguen a recórrer a una llengua escrita única. Aquesta, perquè és equívoca, és capaç d'ocultar la realitat lingüística oral, plena de variació, tot substituint-la, en l'imaginari col·lectiu, per una representació plena d'homogeneïtat (= la llengua) [...]. L'ocultació de les diferències orals no implica necessàriament que desapareguin; n'hi ha prou que no es reconeixin» (p. 11). Tot seguit posa el dit en una altra nafa: «La relació d'una realitat oral variada amb una única llengua escrita es produeix gràcies a l'equivocitat de l'escriptura i es regula per mitjà de les convencions ortogràfiques. En segon lloc, les *normes d'ús*, és a dir, aquelles que ens fan triar en cada moment el registre lingüístic adequat i, doncs, inevi-

tablement la llengua en la comunicació formal, especialment l'escripta. Els conceptes de llengua correcta i de llengua bona també impliquen la normativitat. Des d'aquest punt de vista, la construcció de les llengües implica valors. Per això relacionem la llengua amb conceptes com *millor / pitjor, bo / dolent, preferible, prohibit, etc.*» (p. 13).

L'autor és molt clar en una constatació fonamental: «Si les llengües, en el sentit que jo he donat a aquest mot, no són objectes naturals sinó que provenen d'una construcció històrica artificial i interessada centrada en l'escriptura, la relació entre el conjunt de *lectes* (orals) previs a la llengua i la llengua (escrita) comuna esdevé la clau de volta de tota la reflexió sobre la història de les llengües» (p. 17). Nadal mostra que les llengües, tal com les concep la persona del carrer, no són realitats naturals primàries com ho podrien ser un arbre o una pedra, sinó que són el producte d'una manipulació intel·lectual sobre una realitat natural per mitjà de la qual les persones s'han comunicat des de l'origen de l'experiència humana intel·ligent. La realitat «llengua» és un producte d'una factoria lingüística que, a Europa, ha actuat d'una manera especialment eficaç almenys en tres moments històrics: a) durant la renaixença carolíngia impulsada per Alcuí de York (735-804), que imposà una pronunciació *normativa* del llatí, la qual, de retruc, féu que els «llatins» parlats en l'Imperi de Carlemany esdevinguessin parles romàniques; b) durant el Renaixement, amb la redacció de les primeres gramàtiques de les llengües neolatines, que coincideix amb el naixement de la impremta, la qual crea un model de comunicació difícilment compatible amb la variació; c) durant la Revolució Francesa, que va establir una doctrina lingüística contundent: «la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française» (informe de l'*abbé* Gregoire de 1793). Aquesta reflexió tan intel·ligent sobre la història porta a una

conclusió sobre la lingüística: «La història lingüística no és altra cosa que un intent d'explicar quina percepció de la realitat lingüística s'ha creat per aconseguir imposar el principi de classificació dominant i quines resistències han existit o es mantenen contra aquesta classificació –amb l'objectiu d'imposar-ne una de diferent» (p. 44). D'aquí que «el mapa de les llengües sempre és provisional. Aquesta és la nostra inquietud. Però també és la nostra esperança» (p. 24).

Nadal és un pensador sobre la realitat fascinant de les llengües; d'aquí que les seves reflexions sempre són una obra oberta fruit d'una visió lúcida, que incorpora nombrosos elements interdisciplinaris per a pensar les llengües i els seus mons, elements que la lingüística «ortodoxa» no sembla pas que mai hagi tingut en compte, pel fet que fins ara sols havien estat usats per altres sabers o ciències socials.

El filòsof Hans-Georg Gadamer ha afirmat en diverses ocasions que «l'ésser que es pugui comprendre, és llenguatge»: el llenguatge es troba a la base de tota realitat humana i marca tota construcció cultural; per això penso que les reflexions que Josep M. Nadal ofereix en aquesta obra constitueixen un fruit saborós, una veritable festa del pensament, perquè són el producte d'un pensament sobre la llengua en llengua catalana. ♦

JOAN FERRER